

Robert Kaczmarek¹

WYZWANIA DLA WSPÓŁCZESNEJ PRAKTYKI PRZYGOTOWANIA DO BIERZMOWANIA NA PRZYKŁADZIE DOŚWIADCZEŃ POLSKI I NIEMIEC

Wstęp

Emilio Alberich stawia tezę o kryzysie duszpasterstwa sakramentalnego. Zauważa, że chrzty, bierzmowania, małżeństwa w wielu przypadkach są ceremoniami i rytami, które nie wydają się być wyrazem autentycznej postawy wiary. Sakramenty zaś są ze swojej natury „sakramentami wiary”. Ogromnie trudno jest proponować je tym, którzy rozumieją je jedynie w kategoriach mało znaczących rytów, czy też tym, którzy pragną do nich przystępować ze względu na powszechnie panującą opinię społeczną. W związku z tym pomiędzy „potrzebami” a „ofertą” jest duża dysproporcja, której następstwem jest gorycz i frustracja².

Skoro duszpasterstwo sakramentalne jest ściśle związane z katechezą, to warto podjąć refleksję nad tym, jakie wyzwania stają przed nią w tym kontekście. Celem artykułu jest przedstawienie wybranych doświadczeń przygotowania do bierzmowania w Polsce i w Niemczech oraz odszukanie w nich impulsów dla współczesnej praktyki katechezy do bierzmowania oraz lepszego jej kształtowania. Uzasadnieniem takiego wyboru jest to, że w Niemczech i innych krajach zachodniej Europy o wiele wcześniej spotykano się ze wspomnianymi powyżej zjawiskami i Kościół musiał stawić im czoła. W Polsce zaś często mamy jeszcze do czynienia z tradycyjną religijną socjalizacją, która jednak ulega coraz większemu osłabieniu. Przez pojęcie refleksji na temat przygotowania do bierzmowania konieczne jest jednak ukazanie historycznego kontekstu tego sakramentu oraz wyjaśnienie kwestii teologii bierzmowania. Dopiero na tym tle będzie można właściwie odczytać współczesne problemy dotyczące grupy adresatów katechezy do bierzmowania oraz poznać jej zróżnicowane formy. Nie mniej istotnym będzie podjęcie zagadnienia języka przekazu oraz osób towarzyszących w przygotowaniu do bierzmowania. Do zasadniczych problemów należy również pytanie o cel katechezy do bierzmowania oraz zagadnienie pasterskiej troski dotyczącej zarówno tych, którzy nie weszli na drogę bierzmowania, jak i tych, którzy go przyjęli.

¹ Ks. dr Robert Kaczmarek, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Adres do korespondencji: 40-039 Katowice, ul. Powstańców 21/13; e-mail: ksroberto@wp.pl.

² Emilio Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej* (Warszawa, 2003), 24.

1. Niezwykła „kariera” bierzmowania

Bierzmowanie jest sakramentem, który zrobił bezprecedensową „karierę”. Widać to przede wszystkim w historycznym oddzieleniu części rytów od chrztu świętego w początkach Kościoła oraz w rozwoju towarzyszącej im liturgii i teologii, której zadaniem było uzasadnienie tworzącej się praktyki.

Teza o wyjątkowej „karierze” bierzmowania odnosi się do jeszcze jednego aspektu: a mianowicie do ewolucji, jaką przeszedł ten sakrament w ostatnich czterech dekadach. Jeszcze w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia bierzmowanie uchodziło za „zapomniany sakrament”. Günter Biemer skarży się w swoim artykule z 1973 r. na „małe znaczenie, jakie ten sakrament ma w świadomości pojedynczych chrześcijan i w parafiach”³.

W tamtym czasie w Niemczech bierzmowanie celebrowano w wieku dziecięcym w bliskiej odległości od Pierwszej Komunii Świętej. Przystępowano do niego rocznikowo, po niezbyt długim przygotowaniu podczas zajęć nauczania religii i być może krótkiej próbie. Nauczyciele religii prowadzili konfesyjnie homogeniczne klasy szkolne do bierzmowania. Bardzo często osoba ucząca była zarazem świadkiem bierzmowania dla wszystkich. Sakramentu udzielano najczęściej w dzień roboczy i pozostawał on bez specyficznego profilu, a przez to bez znaczenia w życiorysie poszczególnych osób, jak i w życiu parafii. Nie lepiej było w Polsce. Wraz z powstaniem właściwej katechezy parafialnej w niemieckich wspólnotach na początku lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, w przeciwieństwie do szkolnego nauczania religii, przygotowanie i celebrowanie sakramentów, przede wszystkim Pierwszej Komunii Świętej i bierzmowania, nabrały całkiem nowego znaczenia. Od połowy lat siedemdziesiątych zaczęły ukazywać się niezliczone pomoce. Duża liczba kobiet i mężczyzn zaangażowała się w grupach katechetycznych. Ta intensywna praca katechetyczna w parafiach prowadziła w wielu miejscach do nowej interpretacji bierzmowania jako „sakramentu dojrzałości” w momencie przejścia w dorosłość i przyczyniła się do przesuwania wieku bierzmowania coraz bardziej w tzw. cielece lata i na koniec okresu nauki szkolnej⁴.

W Polsce celebrowanie i przygotowanie do bierzmowania nabrało nowego znaczenia po powrocie nauczania religii do szkół, ale pomimo że pierwsze materiały do katechezy przed bierzmowaniem pojawiły się właśnie wtedy, to jednak musiała upłynąć jeszcze dekada, zanim opracowano różne propozycje pomocy dla duszpasterzy.

2. Jaka teologia bierzmowania?

Historia rozwoju sakramentu bierzmowania uświadamia, że w niektórych sytuacjach teologia jest wtórna wobec praktyki Kościoła. Odłączenie części obrzędów od chrztu świętego sprawiło, że rozwinęła się wokół nich liturgia. Wymagała ona jednak teologicznego wyjaśnienia, a to kształtowało się w ciągu wieków. Nawet pobieżna analiza prowadzi do wniosku, że ujęcia teologiczne dotyczące sakramentu bierzmowania są bardzo

³ Günter Biemer, „Firmung. Theologie und Praxis”, w: *Pastorale Handreichungen* 6 (Würzburg, 1973), 11.

⁴ Patrik C. Höring, „Firmung als «Sendung zum Apostolat» – eine Zumutung”, w: *Firmpastoral heute. Theologischer Anspruch und pastorale Realität* (Kevelaer, 2008), 16.

liczne, a zarazem zróżnicowane. Henri Bourgeois wyraża opinię, że bierzmowanie jest związane z jakąś „teologią okolicznościową”, która w minionych epokach kładła różne akcenty w zależności od praktyki oraz ducha czasu⁵. W tym sensie trudno jest określić jednoznacznie, czym jest bierzmowanie. Gorzkie słowa na ten temat wypowiada Hans Küng: „Bezsilność teologii odnośnie do sakramentu bierzmowania jest od dawna szczególnie wielka: niejasne jest jego powstanie, zmienne są rytury, niespójne jest wyjaśnianie jego znaczenia”⁶.

Na różnorodność rozumienia sakramentu bierzmowania wskazuje też teologiczna analiza współczesnych dokumentów polskiego i niemieckiego Kościoła dotyczących bierzmowania oraz dostępnych pomocy do katechezy przed przyjęciem tego sakramentu. Zarówno w Polsce, jak i w Niemczech postrzega się go w perspektywie sakramentu chrztu świętego, jako kolejny etap chrześcijańskiego wtajemniczenia, przy czym jedni opowiadają się za możliwie wczesnym bierzmowaniem, inni postulują, aby podwyższyć wiek do bierzmowania, rozumiejąc je jako sakrament „dojrzałości chrześcijańskiej”. To drugie stanowisko jest mocniej akcentowane w Polsce niż w Niemczech⁷. Świadczą o tym m.in. różne zobowiązania podejmowane przez młodzież przy okazji bierzmowania, dotyczące np. abstynencji. Równocześnie nawiązuje się do rozumienia bierzmowania jako sakramentu zobowiązania bycia świadkiem Chrystusa.

W Niemczech w poszczególnych diecezjach kładzie się różne akcenty w rozumieniu bierzmowania, np. w diecezji Rottenburg-Stuttgart podkreśla się bardziej wyrażenie osobistego „tak” dla przyjętego chrztu i Eucharystii oraz wiąże się je z osobistą decyzją i odpowiedzialnością, którą kandydat wyraża w poważnej prośbie o sakrament. W diecezji Essen podkreśla się bardzo mocno, że sakrament bierzmowania jest „zaproszeniem do wiary” w pewnym „stycznym punkcie” życia. Bierzmowanie nie jest jednak tylko manifestowaniem lub potwierdzeniem decyzji życiowej podjętej już o własnych siłach, stąd nie można go określać jako „ratyfikację chrztu” lub podobnie. Sensem odnowienia chrztu przed udzieleniem bierzmowania jest ukazanie tego sakramentu jako końcowej fazy wtajemniczenia – włączenia człowieka do Kościoła⁸. W archidiecezji Köln zakłada się, że w bierzmowaniu wypełnia się posłannictwo poszczególnego chrześcijanina. W tamtejszej koncepcji bierzmowanie rozumie się jako zlecenie do misji, jako „zlecenie do apostołatu”. Zastrzeżono jednak, że dominujące do tej pory takie motywy jak „inicjacja” oraz „dojrzałość” wcale nie zostają przez to zniesione, lecz w równej mierze znajdują swoje miejsce, przedstawiając częściowy aspekt kompleksowego rozumienia bierzmowania⁹. Czas przygotowania powinien być strukturalnie, treściowo i metodycznie elastycz-

⁵ Henri Bourgeois, *L'avenir de la confirmation* (Lyon, 1972), 26.

⁶ „Die Ratlosigkeit der Theologie bezüglich des Sakraments der Firmung ist seit langem besonders groß: Rätselhaft ist die Entstehung, wechselhaft der Ritus, widersprüchlich die Sinndeutung”. Hans Küng, *Was ist Firmung?* (Zürich, Einsiedeln, Köln, 1976), 9.

⁷ Jerzy Buxakowski, „Aspekty duszpasterskie teologii bierzmowania”, w: *Program duszpasterski na rok 1991/92* (Katowice, 1991), 29.

⁸ *Damit der Funke überspringt. Handreichung für Kursleitung und Katecheten*, hg. Bischöfliches Seelsorgeamt Bistum Essen, red. K. Gerhards, M. Kötzl, P. Neysters (München, 2004), 11.

⁹ „Geistblitz und Tatendrang”. *Firmpastoral neu denken*, Erzbistum Köln. Abteilung Jugendseelsorge, hg. M. Kolb (Köln, 2011), 5.

nie dopasowany do sytuacji życia i stopnia wiary kandydata do bierzmowania. W celu zagwarantowania świadomego przygotowania do przyjęcia bierzmowania jest wskazane, żeby powracać do tradycji skrutyniów oraz prowadzić więcej rozmów z kandydatem do bierzmowania na temat motywacji i podejmowanej decyzji przyjęcia tego sakramentu. W wielu niemieckich diecezjach zamiast o „przygotowaniu” do bierzmowania mówi się o „drodze” bierzmowania, mając na myśli proces, w którym towarzyszy się młodemu człowiekowi.

3. Dywergencja i heterogeniczność grupy adresatów katechezy do bierzmowania

Patrik Höring dostrzega dwa kręgi problemowe współczesnej praktyki przygotowania do bierzmowania: dywergencja oczekiwań ze strony wspólnoty Kościoła (parafii) z oczekiwaniami młodzieży oraz heterogeniczność grupy objętej przygotowaniem do bierzmowania. Jeśli chodzi o pierwszy krąg problemowy, to niewątpliwie oczekiwania ze strony wspólnoty Kościoła i oczekiwania oraz gotowość młodzieży różnią się w sposób widoczny. Podczas gdy jedni podchodzą do młodych z wielką otwartością oraz chcą z nimi uczyć się wiary i ją pogłębiać, inni nierzadko ewidentnie pokazują, że nie chodzi im zbytnio o aktywne życie we wspólnocie i często nie zależy im też na dzieleniu się własną wiarą. Motywacja jest różnorodna: ostrożna ciekawość, chęć spotkania i zabawy, nierzadko powody rodzinne, ale również ukształtowana „tradycyjnym” przeżywaniem wiary oczywistość, niekiedy nawet obietnica otrzymania prezentu. Znajdujemy więc raczej motywy indywidualistycznej, „tradycyjnej” religijności, która tak samo może pojawić się przy innych sakramentach, nawet z jeszcze większą intensywnością. Nie prowadzi ona jednakże do włączenia w kościelne życie, lecz znajduje wyraz w indywidualnym wyborze oraz częściowym uczestnictwie. Jest to obecne zwłaszcza tam, gdzie rozpowszechnione jest nadal rozumienie sakramentów, w którym podkreśla się działanie łaski Bożej (tzw. *opus operatum*), w przeciwieństwie do aktualizacji przyjmowania sakramentów poprzez „aktywne członkostwo” (*participatio actuosa*) (por. SC, 14). W takim sposobie postrzegania optuje się za niższym wiekiem kandydatów do bierzmowania. Jest to jednak sprzeczne z koncepcją parafii jako wspólnoty wspólnot. Jej znakiem rozpoznawczym jest świadome i aktywne uczestnictwo w sakramentalnym i społecznym życiu wspólnoty. Tak rozumianej parafii nie wystarcza, kiedy ludzie jedynie biorą punktualnie udział w swoich praktykach religijnych, a następnie chcą żyć swoim chrześcijaństwem tylko dla siebie, bez żadnego związku ze wspólnotą parafialną. Parafia musi jednakże równocześnie szczerze pytać samą siebie, jakie konkretne możliwości współdziałania w ogóle proponuje młodym ludziom.

Drugi obszar, na którym pojawiają się problemy, to heterogeniczność grupy przygotowującej się do sakramentu bierzmowania. Są w niej osoby, które szukają czegoś „więcej” w wierze, chcą wiedzieć więcej o wierze i Kościele, które są zaangażowane w jedną z grup parafialnych albo które są aktywne w pozakościelnych inicjatywach i ruchach, a poprzez bierzmowanie proszą o sakramentalną akceptację ich życia w Kościele. Katecheci mają pozytywne doświadczenia z pracy z takimi osobami. Dla innych jednakże katecheza do bierzmowania jest odnowionym pierwszym przepowiadaniem, gdyż nie

mieli oni kontaktu z życiem Kościoła po uroczystości Pierwszej Komunii Świętej. Owa różnorodność grupy do bierzmowania może być bardzo ubogacająca, ale może również stawać się przeszkodą, kiedy różnica dotycząca gotowości włączenia się w proces uczenia się jest zbyt duża. Próba sprostania tej rozpiętości oczekiwań wszystkich uczestniczących sprawia, że katecheza ponosi klęskę. Konieczna jest tutaj zróżnicowana praktyka, która absolutnie nie może się już dalej ograniczać do „zryczałtowanej” oferty katechezy do bierzmowania. Zróżnicowane propozycje muszą wziąć pod uwagę odmienne sytuacje dotyczące historii życia i wiary młodych ludzi¹⁰.

4. Jednolite czy zróżnicowane przygotowanie do bierzmowania?

W kontekście dywergencji i heterogeniczności grupy do bierzmowania rodzi się pytanie: czy lepsze jest jednolite, czy zróżnicowane przygotowanie?

W polskim Kościele współcześnie ma miejsce „faza ujednolicania” zasad bierzmowania, czego przykładem są instrukcje poszczególnych diecezji na ten temat czy redagowana ostatnio nowa instrukcja KEP o przygotowaniu do bierzmowania. Jest to wyraz działania odgórnego, które ściśle określa sam przebieg i formę bierzmowania, z dokładnym rozpisaniem przewidzianych spotkań na konkretne lata, a nawet miesiące przygotowania. Formy i elementy przygotowania do bierzmowania w Polsce są zgodne z wymaganiami polskiego *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce* (dalej PDK), które stwierdza, że „spotkania formacyjne w parafii winny odbywać się przynajmniej jeden raz w miesiącu i posiadać charakter katechetyczny”. Spotkania te stanowią uzupełnienie i poszerzenie szkolnego nauczania religii, zwłaszcza w funkcji wtajemniczenia i wychowania. Uwzględniają one parafię zamieszkania jako środowisko formacji. Formami katechetycznego przygotowania są: praca w grupach, spotkania zbiorowe wszystkich kandydatów oraz celebracje w kościele parafialnym (por. PDK, 107). Ponieważ wymienione elementy uwzględniane są w poszczególnych diecezjach (w prawodawstwie i praktycznej realizacji) oraz mają stały charakter, uzasadnione jest mówienie o jednolitym polskim modelu katechezy przygotowującej do sakramentu bierzmowania. Niektóre szczegółowe rozwiązania są różne w poszczególnych diecezjach.

Analiza praktyki katechezy przygotowującej do bierzmowania w niemieckich diecezjach wyraźnie wskazuje, że w tamtejszym Kościele nie ma jednolitego modelu przygotowania katechetycznego do sakramentu bierzmowania. Należy mówić raczej o wielu modelach – zarówno pod względem organizacyjnym, metodyczno-dydaktycznym, jak i treściowym, które w dodatku można dostosowywać na potrzeby konkretnej parafii lub jednostki duszpasterskiej¹¹. W niemieckim Kościele pozostawia się dużą przestrzeń na dobrowolność w tym względzie, nawet jeśli są opracowane pewne wskazówki. Mają one jednak bardziej charakter ukierunkowujący działanie, a nie wyznaczający szczegółowe normy. To zróżnicowanie odzwierciedla ciągle poszukiwanie nowych form i sposobów

¹⁰ Höring, „Firmung als «Sendung zum Apostolat» – eine Zumutung”, 17–20; „Impulspapier: «Firmung als Beauftragung zum Apostolat». Pastorale Empfehlungen”, w: „*Geistblitz und Tatendrang*”. *Firmpastoral neu denken*, 16.

¹¹ Robert Kaczmarek, *Model katechezy przygotowującej do bierzmowania w Polsce i w Niemczech* (Katowice, 2015), 471.

pracy z młodzieżą. Dokonuje się ono nie tylko w pojedynczych parafiach, ale również diecezjach, czego wyrazem była np. trwająca trzy lata „faza próbna dotycząca bierzmowania” w diecezji Essen, która zaowocowała nowym spojrzeniem na istotne zagadnienia związane z profilem i rozumieniem bierzmowania, wieku jego przyjmowania czy odstępów pomiędzy kolejnymi bierzmowaniami¹².

Biorąc pod uwagę ramy czasowe przygotowania do bierzmowania, w Polsce obserwuje się tendencję do jego wydłużania, a w Niemczech – przeprowadzania go w „kompaktowej” formie. W Polsce to przygotowanie trwa w praktyce od roku do trzech lat, w Niemczech natomiast praktykuje się przynajmniej trzymiesięczne przygotowanie do bierzmowania, które często trwa pół roku, a w niektórych przypadkach rozciąga się na rok, bardzo rzadko na dwa lata. Zastanawiając się, dlaczego istnieje taka różnica czasu trwania przygotowania, można dojść do wniosku, że w Polsce obserwowane wydłużanie tego czasu stanowić ma antidotum na niedojrzałość kandydatów i wielu doświadcza pozytywnych tego skutków dotyczących możliwości pogłębienia relacji z Bogiem oraz kształtowania postaw wiary, a równocześnie jest sposobem na dłuższe związanie młodzieży z parafią. Dominują tu więc racje duszpastersko-teologiczne. W Niemczech zaś na czas przygotowania do bierzmowania wpływ mają racje organizacyjno-koncepcyjne katechezy, a mianowicie forma przygotowania: spotkania weekendowe i całodniowe zajęcia skutkują krótszym czasem przygotowania, zaś spotkania w regularnych grupach – dłuższym¹³.

Wśród stosowanych w Niemczech rozwiązań możemy wyróżnić cztery zasadnicze modele:

- spotkania w małych grupach przez dłuższy czas (około 10–15 spotkań) co tydzień lub co dwa tygodnie, których uzupełnieniem są dni skupienia, spotkania weekendowe i nabożeństwa dla młodzieży;
- przygotowanie w określone dni: kilka pojedynczych sobót, weekendy lub jeden tydzień wakacji na tzw. obozie do bierzmowania;
- praca metodą projektów lub zorientowana na projekty – przy zgłoszeniu do bierzmowania młodzież decyduje się na jeden z nich. Wybór tej formy wymaga uzupełnienia o treści zaznajamiające z teologią bierzmowania. W tym celu proponuje się jedno weekendowe spotkanie dla kandydatów;
- przejęcie odpowiedzialności przez młodzież i decyzja przez kogo chce być prowadzona do bierzmowania. Młodzi ludzie, chcący przyjąć bierzmowanie, sami mają dobrać się w małe grupy i poszukać sobie osób, które będą im katechetycznie towarzyszyć w drodze do niego¹⁴.

W praktyce duszpasterskiej zróżnicowane modele katechezy przygotowującej do sakramentu bierzmowania są wpisane w treści podręczników metodycznych redagowanych przez różnych autorów obecnych na rynku wydawniczym lub opracowanych przez diecezje, dekanaty czy parafie. Materiały te nie ograniczają się tylko do konspektów katechez, ale bardzo obszernie omawiają poszczególne elementy proponowanego modelu. Prezentują one szerokie spektrum pomysłów oraz koncepcji. Każdy z nich posiada swój

¹² *Damit der Funke überspringt*, 11.

¹³ Kaczmarek, *Model katechezy*, 486.

¹⁴ Kaczmarek, *Model katechezy*, 547.

niepowtarzalny rys. W większości są one skonstruowane na zasadzie budowy modułowej. Bywa tak, że najpierw trzeba zdecydować się na jeden z proponowanych modeli dotyczących formy i czasu trwania przygotowania, a następnie wybrać to, czym się go wypełni. Scenariusze spotkań złożone są z różnych komponentów, z których katecheta może twórczo i dowolnie wybierać i dostosowywać je do istniejących potrzeb: zmieniać, skracać lub rozszerzać, komponując tym samym swój program, choć ważne jest dostosowanie treści do założonych wcześniej celów. Daje się nieraz nawet możliwość, by sam kandydat i osoba mu towarzysząca dokonywały wyboru komponentów. Niebezpieczeństwo takiego rozwiązania polega na tym, że nie gwarantuje ono wiążącego, integralnego omówienia centralnych i koniecznych treści. W związku z tym w niektórych propozycjach materiałowych wyróżnia się obligatoryjne komponenty (jako tzw. elementy nośne, które muszą zostać uwzględnione przez prowadzących).

Spośród wielu koncepcji katechezy do bierzmowania w Niemczech warto wymienić ciekawsze projekty pod względem wyróżniających je cech:

- projekt ekumeniczny dla młodzieży przygotowującej się do bierzmowania i konfirmacji, zawierający etnologiczne spojrzenie na bierzmowanie – jako ryt przejścia oraz wykorzystujący „Erlebnispädagogik” Kurta Hahna, uzupełnioną tzw. „Ökopsychologie” Theodora Roszkasa i nawiązujący do tzw. Feier der Lebenswende;
- materiały dostosowane do adresatów, którymi są tzw. treue Kirchenferne, czyli osoby oddalone od Kościoła, ale wspierające go materialnie oraz okazjonalnie pojawiające się w Kościele – oparte na praktyce inicjacji, a także własnym doświadczeniu i wykorzystujący formę inicjacyjnych weekendów, podczas których każdemu chłopcu powinien towarzyszyć mężczyzna wybrany na świadka bierzmowania, a dziewczynie kobieta;
- projekt zbudowany na zasadzie sformułowanej przez Rahnera, że ludzie decydują się na to, co chrześcijańskie, kiedy w ich życiu dochodzi do długotrwałych doświadczeń religijnych;
- materiały wykorzystujące ruch związany ze sportem i zabawą;
- rowerowy kurs do bierzmowania;
- projekt będący owocem współpracy Wydziału Katechetycznego i Caritasu, który – w odróżnieniu od projektów kognitywnych i zorientowanych na środowisko życiowe – stawia sobie za cel kształtowanie serca poprzez praktykę socjalną, wykorzystując doświadczenia szkolnego projektu „compassion”;
- projekt stworzony z inspiracji protestanckiej, którego nicią przewodnią są „perły wiary”;
- projekt oparty na pedagogice przestrzeni (tj. wykorzystujący przestrzeń Kościoła jako miejsce uczenia się wiary)¹⁵.

Wymienione wyżej ogólne założenia koncepcji uwzględnianych w niemieckich podręcznikach świadczą o bogactwie sposobów, form i metod kształtowania katechezy przygotowującej do bierzmowania w Niemczech. Jest ono efektem kreatywnych poszukiwań przez osoby odpowiedzialne za rozbudzanie wiary i formowanie chrześcijańskich postaw kandydatów do bierzmowania, prezentujących bardzo różny poziom wiary.

¹⁵ Kaczmarek, *Model katechezy*, 386–438, 496.

W niemieckiej rzeczywistości na przestrzeni lat dążenie do jednolitej praktyki pastoralnej w ramach przygotowania do sakramentów ustąpiło miejsca różnorodności. Nie reguluje się jej przez ujednocianie wytycznych. Pytanie: „Jakie natężenie musi mieć wiara, żeby udzielanie sakramentu było wystarczająco uzasadnione?” stawia się w perspektywie wiary w kontekście procesualności ludzkich działań i różnych stopni przynależności oraz przyporządkowania do Kościoła. Określa się różny czas trwania katechezy, fazy i stopnie uwzględniające nie tylko *pensum* nauczania, ale katechetyczny *kairos* – pobudzenie osobistej relacji z Bogiem. Stąd pojawia się problem do refleksji: na ile w dzisiejszej rzeczywistości duszpasterskiej w Polsce powinniśmy ujednocić, a na ile różnicować przygotowanie do bierzmowania? Jednolite zasady dotyczące bierzmowania i katechezy przed tym sakramentem mają swoje atuty: zwłaszcza jeśli chodzi o dynamikę grupy i tworzenie więzi między jej członkami oraz egzekwowanie wymagań. Jednakże mogą one zamykać na nowe doświadczenia i próby – pomocne młodemu człowiekowi w lepszym przygotowaniu się do sakramentu bierzmowania. Zanim opracujemy ogólne wytyczne i normy, może warto przeprowadzać tzw. fazę próbną? Mogłaby ona dotyczyć chociażby zagadnienia: dłuższe przygotowanie czy w „kompaktowej” formie?

5. Język przekazu w ramach katechezy do bierzmowania

Wyzwaniem naszych czasów jest umiejętność przedstawiania orędzia chrześcijańskiego w sposób prosty, zrozumiały, a zarazem taki, aby posiadał znaczenie dla współczesnych ludzi. Powierzchnowa obserwacja pozwala stwierdzić, że katecheza przestała mieć, niestety, znaczenie i nie doprowadza do skutecznego przekazu wiary. Dokument katechetyczny z Bogoty określa to tak: „Jest w Kościele wielki niedostatek, wynikający stąd, iż forma, w jakiej przekazuje się Ewangelię, jest zwykle uboga i słabej jakości. Często powstaje wrażenie, że używa się języka, którego nikt nie rozumie, zwraca się do społeczności, której już nie ma, i odpowiada na problemy, których nikt sobie już nie stawia ani nimi nie żyje” (CAL, 131). Widać to przy przeglądaniu niektórych pomocy katechetycznych i oficjalnych katechizmów¹⁶.

Jak to wygląda w przypadku katechezy do bierzmowania w Polsce i w Niemczech? Wiele pomocy katechetycznych jest dobrze przygotowanych z punktu widzenia biblijnego i teologicznego, są jednak nieskuteczne pod względem katechetycznym, gdyż niedostosowane do współczesnego odbiorcy. Widać to zwłaszcza w polskich katechizmach do bierzmowania. Można w nich odnaleźć te same mankamenty, na jakie wskazuje się w odniesieniu do innych podręczników stosowanych w nauczaniu religii. Na podstawie ich analizy ks. Wiesław Przychyna formułuje pilny postulat – konieczności zmian w obrębie sposobu i zakresu definiowania pojęć religijnych. Potwierdzają to m.in. badania ankietowe przeprowadzone wśród młodzieży na temat rozumienia terminów teologicznych występujących w podręcznikach. Ich wyniki pokazują niepełne rozumienie tych terminów, intuicyjne podawanie znaczeń, posługiwanie się tautologiami, podawanie niepełnych definicji zakresowych, posługiwanie się frazesami, niepełne definicje synonimiczne. Nie można jednak kwestii niezrozumienia terminów i pojęć za nimi stojących

¹⁶ Alberich, *Katecheza dzisiaj*, 25.

zredukować do problemu „czysto” językoznawczego. Ksiądz W. Przyczyna przyznaje rację ks. K. Misiaszkowi, który stwierdza, że trudność sprawiają nie tyle same pojęcia, ile raczej interpretacja treści w nich zawartych i nadanie im znaczeń o charakterze życiowym, egzystencjalnym. Problem języka w przypadku katechizmów i pomocy do nauczania religii – również tych do bierzmowania – jest raczej problemem treści, interpretacji rzeczywistości według określonych kategorii i porządku aksjologicznego niż rozumienia ich semantyki w podstawowym sensie tego słowa. Poprawę tak zdiagnozowanej sytuacji mogłyby przynieść starania o przekładalność (lub większą niż dotychczas przekładalność) terminów religijnych na zjawiska, pojęcia zakorzenione głęboko w ludzkiej egzystencji. Podręcznik uczniowski ukazywałby wówczas prawdy wiary jako aktualizującą się rzeczywistość¹⁷.

O wiele lepiej wypadają pod tym względem niemieckie pomoce katechetyczne do bierzmowania. Zastosowany w nich język jest bardziej dostosowany do języka młodych ludzi. Cechą charakterystyczną niemieckich podręczników jest to, że odwołują się do doświadczeń młodzieży, odpowiadają osobie oraz sytuacji, są nastawione na przeżycie, doświadczenie oraz tworzenie więzów. W większości respektują osiągnięcia pedagogiki przeżyciowej, socjologii młodzieży, socjologii religii, psychologii rozwojowej i oczywiście teologii sakramentalnej. Czerpiąc z tego bogactwa, autorzy starają się ukazać prawdy wiary w perspektywie ich życiowej przydatności dla młodych ludzi. Pomagają w tym również proponowane metody pracy z młodzieżą: „zabawowe”, obrazowe, kreatywne, związane z tekstem, inspirujące do dyskusji¹⁸. Pytanie o odpowiednie metody nie jest jednak wystarczające, aby katecheza do bierzmowania była skuteczna. Nie chodzi w niej tylko o to, żeby w odpowiedni sposób rozmawiać z młodymi, ale również przejść razem z nimi jakiś odcinek drogi i osiągnąć wspólne cele. Podkreśla się, że nie można zapominać, że od metod i treści ważniejsze są osoby, którym można zaufać¹⁹.

6. Rola osób towarzyszących w przygotowaniu do bierzmowania

Wielkim wyzwaniem dla Kościoła zarówno w Polsce, jak i w Niemczech jest poszukiwanie odpowiednich i chętnych osób, które – jako autentyczni świadkowie wiary – będą prowadzić młodych do duchowego i intelektualnego wzrastania podczas spotkań w małych grupach. Ważnym zadaniem jest zaangażowanie rodziców i świadków w proces przygotowania do bierzmowania. Tym ostatnim należy poświęcić więcej uwagi. W Polsce duży akcent kładzie się na to, żeby świadkiem bierzmowania był jeden z chrzestnych, co ma podkreślać związek chrztu i bierzmowania. Nie wyklucza się jednak wyboru osobnych świadków. W Niemczech większy nacisk kładzie się na to, żeby świadek był gotów podjąć odpowiedzialność za kandydata i faktycznie towarzyszył mu w drodze wiary oraz by kandydat miał z nim dobrą relację. Jeśli takich osób nie ma w jego otoczeniu, rolę

¹⁷ Wiesław Przyczyna, Katarzyna Skowronek, „Język w podręcznikach do nauczania religii w świetle ustawy o języku polskim”, *Katecheta* 6 (2008): 28–30.

¹⁸ „*Geistesblitz und Tatendrang*”, 4.

¹⁹ *Kaum zu glauben?! – Anregungen zum Nachdenken über den Glauben der Christen*, Erzbistum Köln, Abteilung Jugendseelsorge, hg. M. Kolb, red. G. Schubert (Köln, 2010), 30–31.

świadka powinien podjąć ktoś ze wspólnoty parafialnej. Pojawiają się nawet takie stwierdzenia, że lepiej zrezygnować ze świadka, aniżeli brać kogoś, kto nie potrafi wczuć się w tę rolę, która wymaga wspierania kandydata na drodze wiary²⁰. W niektórych diecezjach niemieckich zakłada się, że przyjmowanie rozwiązania, że świadkiem do bierzmowania jest chrzestny, ma sens tylko wtedy, gdy młody człowiek dobrze się z nim rozumie w kwestiach wiary²¹. Tak w Polsce, jak i w Niemczech podkreśla się, że świadek ma za zadanie wspierać kandydata zarówno podczas przygotowania do bierzmowania, jak i po bierzmowaniu. W związku z tym ważny jest czas, kiedy kandydaci wybierają świadka do bierzmowania. W prawie wszystkich polskich i niemieckich diecezjach ma to miejsce w trakcie przygotowania lub przed samym bierzmowaniem, zaś tylko w kilku na początku przygotowania. Procentowy udział diecezji, w których wybiera się świadka na początku bierzmowania, w stosunku do ogółu diecezji jest jednak wyższy w Niemczech niż w Polsce. Wybór świadka zaraz na początku bierzmowania dawałby realną możliwość towarzyszenia kandydatom do bierzmowania oraz stwarzałaby szansę formacji osób podejmujących się tego zadania, pomimo obiektywnych trudności związanych np. z odległością ich zamieszkania. Rozwiązaniem byłoby stworzenie ogólnopolskiego modelu formacji świadków bierzmowania.

7. Przekazywać „opakowanie” czy poruszać wnętrza?

Pomimo wielkiego zaangażowania związanego z właściwym przygotowaniem do bierzmowania u wielu osób pojawia się jednakże pewne niezadowolenie, które David Hober zawarł w następującym spostrzeżeniu: „Nie uwolnię się od poczucia, że uczyniono mnie kolaborantem rozpowszechniania na wielką skalę tzw. «Mogelpackung», czyli opakowania, które wprowadza nabywcę w błąd odnośnie ilości lub jakości zakupionego towaru. Nie tylko mnie, ale nas wszystkich: rodziców, kandydatów do bierzmowania, katechetów, wspólnoty parafialne, biskupa. Nie udało się nam poruszyć wnętrza kandydatów tym, co dla nas jest drogocenne i święte. Moja intuicja jest taka: wytworzyliśmy opakowanie, nie potrafiliśmy jednak przekazać młodzieży wystarczającego wyobrażenia o tym, co mogłaby oznaczać dla ich życia i ich bycia chrześcijanami akceptacja wyznawanego przez nas Bożego Ducha”²².

To, co w wielu parafiach było prowadzone z wielkim wysiłkiem i przy dużym osobistym zaangażowaniu, i było związane z nadzieją na przebudzenie parafii, okazało się dość szybko rozczarowaniem, jak pisał Hildebrath i Scharer, „uroczystym wystą-

²⁰ *Firmpastoral in der Diözese Rottenburg-Stuttgart*, hg. Bischöfliches Ordinariat der Diözese Rottenburg-Stuttgart (Rottenburg a. N., 2012), 24, 30–31.

²¹ *Wege zur Firmung. Ein Leitfadens für Firmkatechese im Offizialatsbezirk Oldenburg*, hg. Bischöflich Münstersches Offizialat, red. D. Blum, Aufgabenbereich Katechese (Vechta, 2009), 29.

²² David Hober, „Damit der Geist in ihnen brenne... Tagebuchnotizen zu einer Firmung”, w: *Glauben lernen – Glauben feiern. Katechetisch-liturgische Versuche und Klärungen* (Stuttgart, 1998), 52.

pieniem z Kościoła”²³ lub, jak stwierdzał Kurt Koch i inni, „sakramentem pożegnania z Kościołem”²⁴.

Te opinie potwierdza analiza efektów katechezy do bierzmowania w omawianych krajach²⁵. W Niemczech często powtarza się stwierdzenie, które wyraziła Heidi Braun odpowiedzialna za katechezę w diecezji Regensburg: „Doświadczenie wskazuje, że nie można pozyskać młodzieży dla niedzielnej Mszy św. lub innych form nabożeństw poprzez zobowiązania. Młodzież, która przed przygotowaniem do bierzmowania regularnie przychodziła na nabożeństwa, przychodzi również po bierzmowaniu; a tej, której nie było przed bierzmowaniem, nie ma też po; niektórzy przychodzą po bierzmowaniu najczęściej wtedy, kiedy młodzież jest specjalnie zaproszona i kiedy osobiście się do nich zwróci”²⁶. Oznacza to, że sakrament bierzmowania nie zmienia niczego pod tym względem w życiu młodych ludzi. Co gorsze, sakrament, który ma wtajemniczać, staje się wtedy antyinicjacja, bo młody człowiek identyfikuje się ze społecznością tych, którzy nie uczestniczą w życiu Kościoła²⁷.

Co jest tego przyczyną? Trudno jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Znamienym jest jednak fakt, że próba określenia „efektów” katechezy i przyjętego sakramentu bierzmowania napotyka pewne trudności. Przede wszystkim z powodu braku danych statystycznych na ten temat. Oznacza to, że nie śledzi się ani losów, ani praktyk religijnych, ani szeroko pojętego procesu rozwoju wiary osób, które przyjęły sakrament bierzmowania. Może to wynikać z tego, że osoby odpowiedzialne za przygotowanie skupiają się przede wszystkim na tym, żeby doprowadzić młodego człowieka do sakramentu bierzmowania, a potem już się nim nie interesują. Przejawia się w tym brak osobistego podejścia do młodzieży ze strony duszpasterzy oraz jakiegokolwiek relacji między nimi. Narzekanie, że w Kościele jest coraz mniej młodzieży, a po bierzmowaniu wielu nie pokazuje się w Kościele, często zajmuje miejsce autentycznej pasterskiej troski. Stąd rodzi się pytanie, czy wspomniane „gorzkie” sformułowania nie są próbą zamaskowania bezradności parafii, zwłaszcza duszpasterzy, w tym względzie oraz próbą usprawiedliwienia siebie? A może to jest efekt tego, że sami „eksmitujemy” młodych ludzi z Kościoła, np. poprzez antyświadcstwo, zaniechania i brak odpowiednich działań? Obecność w Kościele osób, które przyjęły bierzmowanie, jest uwarunkowana tym, czy Kościół stał się dla nich domem, czy nie. Często nie proponuje się im dalszej formacji w parafii, a jeśli już, to najczęściej zachęca się ich do

²³ B.J. Hilberath, Matthias Scharer, *Firmung. Wider den feierlichen Kirchenaustritt. Theologisch-praktische Orientierungshilfen* (Mainz–Innsbruck, 1998); Matthias Scharer, „Wider den feierlichen Kirchenaustritt. Herausforderungen der Firmbegleitung”, *Lebendige Katechese* 23 (2001): 1–5; Matthias Scharer, „Feierlicher Kirchenaustritt oder Lebenskultivierung aus dem Geist heraus? Eine Sehschule für die Firmbegleitung”, *Christlich Pädagogische Blätter* 117 (2004): 66–70.

²⁴ Hartmut M. Griese, hrsg., *Übergangsrituale im Jugendalter: Jugendweihe, Konfirmation, Firmung und Alternativen Positionen und Perspektiven am „runden” Tisch* (Münster, 2000), 24.

²⁵ Kaczmarek, *Model katechezy*, 511–515.

²⁶ „Die Erfahrung zeigt, dass man durch Verpflichtungen Jugendliche nicht gewinnen kann für Sonntagsgottesdienste oder andere Gottesdienstformen. Jugendliche, die vor der Firmvorbereitung, regelmäßig zum Gottesdienst gekommen sind, kommen auch nachher; manche kommen nach der Firmung meist dann, wenn speziell Jugendliche eingeladen sind und wenn man sie persönlich anspricht”. *Umfrage Diözese Regensburg*.

²⁷ Bogdan Biela, „Przygotowanie do sakramentu bierzmowania: czy wykorzystana szansa?”, *Studia Pastoralne* 4 (2008): 49–52.

włączenia w ruchy i wspólnoty parafialne. Czyni się to jednak z nieszczególnym powodzeniem. Mało jest natomiast osobnych propozycji dla tych, którzy przyjęli bierzmowanie, przygotowując się w formie regularnych spotkań.

Brak młodzieży na spotkaniach liturgicznych, które wcześniej w czasie przygotowania do bierzmowania były obowiązkowe, świadczy również o tym, że przygotowanie nie spełniło swoich celów. Nie udało się, jak pisał Hober, poruszyć ich wnętrza i doprowadzić do tego, żeby praktyki, które wcześniej wynikały z tradycji lub z obowiązku, stały się osobistą potrzebą i wartością. Może być też tak, że cele zostały źle sformułowane albo, jak już wspomniano, ograniczone tylko do przyjęcia sakramentu. Zdarza się jednak, że odpowiedzialni za przygotowanie do bierzmowania, chcąc uniknąć rozczarowań, nie formułują żadnych celów w związku z przygotowaniem, uważając je za nierealne do spełnienia. Potrzebę ustalenia realnych celów często przesłaniają poszukiwania praktycznych rozwiązań: korzysta się z różnych gotowych pomocy dydaktycznych i naukowych przy organizacji spotkań przygotowujących oraz spotkań w grupach. Jest to podyktowane przeciążeniem i brakiem czasu. Jednakże odpowiednio wczesne określenie sensu i celu bierzmowania przez biorące udział w katechezie gremia stanowi podstawę „sukcesu” w przygotowaniu do tego sakramentu²⁸.

W Niemczech zagadnieniu celów przygotowania do bierzmowania poświęca się wiele miejsca²⁹, wychodząc od określenia ogólnego celu działalności katechetycznej, jaki sformułował synod w Würzburgu: „Najważniejszym celem działalności katechetycznej jest pomagać człowiekowi w budowaniu szczęśliwego życia poprzez akceptację Boga i jego wymagań”³⁰. W Polsce odwołuje się do ogólnych sformułowań zawartych w dokumentach katechetycznych Kościoła powszechnego, szczególnie w *Catechesi tradendae* oraz *Katechizmie Kościoła katolickiego*.

W niemieckiej katechezie przy wyznaczaniu celów kładzie się nacisk na wymiar antropologiczno-egzystencjalny – akceptacja wiary ma pomóc człowiekowi, żeby jego życie się powiodło, w polskiej zaś na teologiczno-duchowy – pogłębienie wiary ma pomóc człowiekowi w osiągnięciu zażyłości z Chrystusem. Przejawem tego jest duże zróżnicowanie celów w poszczególnych niemieckich diecezjach w zależności od przyjętej koncepcji bierzmowania oraz środowiska życiowego kandydatów, zaś w Polsce, mimo że sformułowania są różne, dotyczą one zasadniczo tego samego.

W Niemczech zwraca się uwagę, aby w obecnym kontekście społecznym zachować równowagę pomiędzy teologicznym znaczeniem sakramentu bierzmowania, dostępnym potencjałem ludzkim i środkami, jak również faktyczną sytuacją młodzieży i parafii. Najważniejsze jest jednak, by cele zostały tak sformułowane, aby przygotowanie do bierzmowania poruszyło wnętrza młodych ludzi, a nie tylko wytwarzało „opakowania”.

²⁸ „Geistblitz und Tatendrang”, 5.

²⁹ Ciekawe są w tym względzie wyniki szczegółowych ankiet przeprowadzonych w 2006 r. w diecezji Speyer oraz w diecezji Limburg w 2007/2008 r. *Umfrage zur Firmpastoral im Bistum Limburg 2007/8. Dokumentation der Ergebnisse* (Limburg, 2008), 4–6; „Umfrage zur Firmpraxis in der Diözese Speyer 2006”, *Für die Seelsorge. Pastoralbeilage zum OVB. Dokumentation, Firmkatechetischer Kongress für die Diözese Speyer 1* (2007): 29.

³⁰ „Das oberste Ziel des katechetischen Wirkens besteht darin, dem Menschen zu helfen, daß sein Leben gelingt, indem er auf den Zuspruch und den Anspruch Gottes eingeht”. „Das katechetische Wirken der Kirche”, w: *Gemeinsame Synode der Bistümer in der Bundesrepublik Deutschland*. Offizielle Gesamtaufgabe II (Freiburg, 1983), 41.

8. Co z osobami, które nie zdecydowały się wejść na drogę przygotowania oraz z tymi, którzy już ten sakrament przyjęli?

Istotną kwestią związaną z przygotowaniem do bierzmowania jest problem osób, które nie przystępują w wyznaczonym czasie do tego sakramentu. Zarówno w Polsce, jak i w Niemczech trudno było określić ich procentową liczbę. W Polsce brakuje statystycznych danych dotyczących tej kwestii, zaś w Niemczech – oprócz tego – pojawił się głos wyrażający przekonanie, że nie ma czegoś takiego jak zobowiązujący wiek do bierzmowania, a sakrament powinno się przyjmować wtedy, kiedy jest ku temu odpowiednia sytuacja życiowa. Wedle tej opinii jednym z problemów w duszpasterstwie sakramentalnym jest to, że praktyka katechezy rocznikowej straciła z pola widzenia dynamiczne rozumienie sakramentu³¹. W polskich diecezjach, tam gdzie istnieje wysoka procentowa wartość osób nieprzystępujących do bierzmowania, zwrócono uwagę, że dotyczy to miast, gdyż w małych miejscowościach ta liczba jest o wiele mniejsza. Czym jest to spowodowane? Odpowiedzi można ująć w kilka kategorii: podejście kandydata do sakramentu bierzmowania oraz brak zaangażowania w proces przygotowania; postawa kandydata; przyczyny związane ze środowiskiem, w którym kandydat żyje; trudności związane ze spełnieniem wymagań związanych z przyjęciem bierzmowania, proces dojrzewania i szkoła. W odpowiedziach niemieckich diecezji można zobaczyć dokładnie te same kategorie, a w ich obrębie identyczne niemal odpowiedzi, a zatem Kościół w Polsce boryka się z tymi samymi trudnościami, co Kościół i młodzież w Niemczech³².

Niemniej jednak warto przy tej okazji postawić pytanie: jak bardzo w polskiej rzeczywistości interesujemy się tym, żeby zachęcić do wejścia na drogę przygotowania do bierzmowania młodych, którzy nie pojawiają w parafii na początku przygotowania? Czy w ogóle wiemy, ile jest takich osób? Są to ważne kwestie dotyczące pasterskiej troski o tych, którzy się zagubili. Wymagają one zmiany mentalności w polskim Kościele. Dominuje bowiem jeszcze przekonanie, że ludzie, w tym młodzież, sami przyjdą do parafii. Jednakże sytuacje są różne. Dzisiaj Kościół musi się otworzyć i wyjść z zaproszeniem, szczególnie do młodych. Konieczna staje się formacja duchownych w duchu misyjnym oraz nowej ewangelizacji.

Jak już zostało wspomniane, współczesna młodzież ma wiele pytań dotyczących życia, ale nie oczekuje od Kościoła katolickiego żadnych odpowiedzi i nie spodziewa się, żeby mogły one być dla niej atrakcyjne. Młodzi po prostu mają inne priorytety³³. Poważnym problemem jest motywacja, z którą młodzież podejmuje przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Niejednokrotnie jest ona bardzo słaba i trudno jest zachęcić młodych ludzi do zajmowania się religijnymi tematami. Bywa, że motywacja jest niewłaściwa lub w ogóle jej brakuje, co jest nieraz związane z wiekiem bierzmowania³⁴. Czynniki motywacyjne zależą od kontaktów młodzieży z wiarą i Kościołem w rodzinie i środowisku. Poważną troską prowadzących katechezy jest pytanie, jak dotrzeć do młodzieży

³¹ *Umfrage Erzdiözese Hamburg.*

³² Kaczmarek, *Model katechezy*, 511.

³³ *Umfrage Erzdiözese Hamburg; Umfrage Diözese Speyer.*

³⁴ *Umfrage Erzdiözese Bamberg; Umfrage Diözese Dresden-Meissen; Umfrage Diözese Görlitz.*

w jej środowisku życiowym i odnieść ich pragnienia i plany do biblijnych i kościelnych tematów³⁵? Jak ich nakierować na właściwą motywację?

Zakończenie

Współczesna praktyka przygotowania do bierzmowania w Polsce i w Niemczech pokazuje, że na tym polu pozostaje jeszcze wiele do zrobienia. Optymalnym rozwiązaniem byłoby realizowanie, postulowanej przez ks. Andrzeja Offmańskiego, katechezy o charakterze ewangelizacyjnym według założeń wypracowanych przez praktykę katechumenatu. W czasach pierwotnego Kościoła był on adresowany do jeszcze nieochrzczonych, natomiast obecnie miałby być skierowany do tych, którzy z różnych powodów odeszli od Kościoła lub nie doszli do osobowej decyzji i pogłębienia wiary. Katechumenat, będący drogą stawania się chrześcijaninem, zawiera w sobie określone etapy oraz stawia przed kandydatem określone wymagania, które musi spełnić, aby rozpocząć kolejny etap. Istotnym założeniem jest również udział wspólnoty w katechezie. Aspekt ewangelizacyjny zaś stawia sobie za cel pozyskiwanie oraz prowadzenie do żywej i osobowej wiary skutkującej przylgnięciem do Chrystusa i przeżywania jej w codzienności, uwzględniając szeroko pojęte okoliczności życia i obecny stan wiary kandydata do bierzmowania. Katecheza taka powinna być adresowana nie tylko do młodzieży, ale również dorosłych: rodziców, chrzestnych i świadków bierzmowania³⁶.

Skoro młodzi, jak często powtarzał św. Jan Paweł II, są nadzieją Kościoła, a zarazem jego przyszłością, przeto katecheza do bierzmowania oraz jej kontynuacja po jego przyjęciu powinna być pierwszorzędym celem działań duszpasterskich w parafiach.

Bibliografia

- Alberich, Emilio. *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*. Warszawa, 2003.
- Biela, Bogdan. „Przygotowanie do sakramentu bierzmowania: czy wykorzystana szansa?”. *Studia Pastoralne* 4 (2008): 49–52.
- Biemer, Günter. „Firmung. Theologie und Praxis”. W: *Pastorale Handreichungen* 6. Würzburg, 1973.
- Bourgeois, Henri. *L'avenir de la confirmation*. Lyon, 1972.
- Buxakowski, Jerzy. „Aspekty duszpasterskie teologii bierzmowania”. W: *Program duszpasterski na rok 1991/92*. Katowice, 1991.
- Damit der Funke überspringt. Handreichung für Kursleitung und Katecheten*, hg. Bischöfliches Seelsorgeamt Bistum Essen, red. K. Gerhards, M. Kötzl, P. Neysters. München, 2004.
- „Das katechetische Wirken der Kirche”. W: *Gemeinsame Synode der Bistümer in der Bundesrepublik Deutschland*. Offizielle Gesamtaufgabe II. Freiburg, 1983.

³⁵ *Umfrage Diözese Essen*.

³⁶ Andrzej Offmański, *Koncepcja katechezy o charakterze ewangelizacyjnym według zasad katechumenatu* (Szczecin, 2010), 15, 161–165.

- Firmpastoral in der Diözese Rottenburg-Stuttgart*, hg. Bischöfliches Ordinariat der Diözese Rottenburg-Stuttgart. Rottenburg a. N., 2012.
- „*Geistblitz und Tatendrang*”. *Firmpastoral neu denken*, Erzbistum Köln, Abteilung Jugendseelsorge, hg. M. Kolb. Köln, 2011.
- Griese, Hartmut M., hrsg. *Übergangsrituale im Jugendalter: Jugendweihe, Konfirmation, Firmung und Alternativen Positionen und Perspektiven am „runden” Tisch*. Münster, 2000.
- Hilberath, B.J., Matthias Scharer. *Firmung. Wider den feierlichen Kirchenaustritt. Theologisch-praktische Orientierungshilfen*. Mainz–Innsbruck, 1998.
- Hober, David. „Damit der Geist in ihnen brenne... Tagebuchnotizen zu einer Firmung”. W: *Glauben lernen – Glauben feiern. Katechetisch-liturgische Versuche und Klärungen*. Stuttgart, 1998.
- Höring, Patrik C. „Firmung als «Sendung zum Apostolat» – eine Zumutung”. W: *Firmpastoral heute. Theologischer Anspruch und pastorale Realität*. Kevelaer, 2008.
- „Impulspapier: «Firmung als Beauftragung zum Apostolat». Pastorale Empfehlungen”. W: „*Geistblitz und Tatendrang*”. *Firmpastoral neu denken*.
- Kaczmarek, Robert. *Model katechety przygotowanej do bierzmowania w Polsce i w Niemczech*. Katowice, 2015.
- Kaum zu glauben?! – Anregungen zum Nachdenken über den Glauben der Christen*, Erzbistum Köln, Abteilung Jugendseelsorge, hg. M. Kolb, red. G. Schubert. Köln, 2010.
- Küng, Hans. *Was ist Firmung?*. Zürich, Einsiedeln, Köln, 1976.
- Offmański, Andrzej. *Koncepcja katechety o charakterze ewangelizacyjnym według zasad katechumenatu*. Szczecin, 2010.
- Przyczyna, Wiesław, Katarzyna Skowronek. „Język w podręcznikach do nauczania religii w świetle ustawy o języku polskim”. *Katecheta* 6 (2008): 28–30.
- Scharer, Matthias. „Feierlicher Kirchenaustritt oder Lebenskultivierung aus dem Geist heraus? Eine Sehschule für die Firmbegleitung”. *Christlich Pädagogische Blätter* 117 (2004): 66–70.
- Scharer, Matthias. „Wider den feierlichen Kirchenaustritt. Herausforderungen der Firmbegleitung”. *Lebendige Katechese* 23 (2001): 1–5.
- Umfrage zur Firmpastoral im Bistum Limburg 2007/8. Dokumentation der Ergebnisse*. Limburg, 2008.
- „Umfrage zur Firmpraxis in der Diözese Speyer 2006”. *Für die Seelsorge. Pastoralbeilage zum OVB. Dokumentation, Firmkatechetischer Kongress für die Diözese Speyer* 1 (2007): 29.
- Wege zur Firmung. Ein Leitfaden für Firmkatechese im Offizialatsbezirk Oldenburg*, hg. Bischöflich Münstersches Offizialat, red. D. Blum. Aufgabenbereich Katechese. Vechta, 2009.

Streszczenie

Analiza współczesnego praktycznego przygotowania do sakramentu bierzmowania w Polsce i Niemczech pozwala nam nie tylko zdiagnozować obecną sytuację w obu krajach, ale także odkryć zmiany, które mają być wdrożone. Biorąc pod uwagę trudności pracy duszpa-

sterskiej związanej z przygotowaniem do sakramentu bierzmowania, cele edukacji religijnej bierzmowanych powinny być jasno zdefiniowane. Wydaje się bardziej precyzyjne, aby mówić o „drodze” do bierzmowania, co oznacza proces, w którym młody człowiek uczestniczy nie tylko przed, ale również po otrzymaniu sakramentu. Głównym wyzwaniem dla obecnej praktyki przygotowania do sakramentu bierzmowania są dwa wymiary. Pierwszym z nich jest rozbieżność oczekiwań wspólnoty parafialnej Kościoła (parafii) wraz z oczekiwaniami młodzieży, z drugiej zaś strony niejednorodność grupy zaangażowanej w proces przygotowania do bierzmowania. Odpowiedzią powinna być poprawa proporcji pomiędzy jednolitym i zróżnicowanym przygotowaniem do sakramentu, stosując właściwą rozmowę wraz z odpowiednim doborem ludzi, którzy towarzyszą młodym na tym etapie ich życia. Wszystkie te działania powinny być podejmowane nie tylko w celu przygotowania młodzieży do sakramentu, ale również by zainicjować ich życie wewnętrzne. Niezbędnym jest, aby podkreślić element ewangelizacji w „drodze do bierzmowania”, a także korzystanie z zasad opracowanych przez katechumenat.

Słowa kluczowe: katecheza, bierzmowanie, przygotowanie do bierzmowania

Abstract

CHALLENGES FACED BY CONTEMPORARY PREPARATION FOR CONFIRMATION ON THE EXAMPLE OF POLISH AND GERMAN EXPERIENCE

The analysis of contemporary practical preparation for the sacrament of confirmation in Poland and Germany allows us not only to diagnose its present situation in both countries but also to discover the challenges which are to be faced. Considering the hardships of the present pastoral work connected with the sacrament of confirmation, the appropriate theology needs to be clearly specified in order to define the objectives of the religious education for confirmation. It seems more accurate to talk about “the way” to confirmation, meaning the process in which a young man is accompanied not only before but also after receiving the sacrament. The main challenge for the present practice of preparation for the sacrament of confirmation is its operating on two dimensions. The first is the divergence of expectations of the church community (the parish) together with the expectations of the youth, the other is the heterogeneity of the group involved in the process of preparation for the confirmation. The answer to those should be the optimization of the proportions between the uniform and diversified preparation for the sacrament, applying appropriate discourse together with the right choice of people who accompany the young at this stage of their lives. All these actions should be taken not only to prepare young people for receiving the sacrament but also to move their inner side. It is indispensable to emphasize the element of evangelism in “the way of confirmation” as well as benefiting from the rules developed by the practice of catechumenate.

Keywords: catechesis, Confirmation, preparing for Confirmation